

самовдосконалювання і саморозвитку, творчо реалізує його професійні функції.

У вирішенні проблеми використані підходи Т.Царук

С.С.Томіліна

АНАЛІЗ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ “КОМПЕТЕНТНІСТЬ” У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В статті розглядаються різні підходи до трактування категорії «компетентність», її основні характеристики, види. Пропонується власна трактування поняття «компетентність».

The article is devoted to different approaches to the category “competence”, its main characteristics, types. The own notion of the term “competence” is considered.

Докорінними зміни, що відбуваються сьогодні не тільки в нашому суспільстві, але й в освіті - реформування освіти, пов'язане з Болонським процесом, комп'ютеризація, розширення міжнародних стосунків, перехід на особистісно-орієнтоване навчання, визначення пріоритетів в освіті - вимагають суттєвих змін як в системі освіти так і в особистості вчителя. Гостро постає проблема підготовки майбутнього вчителя як особистості: його здатність створювати сприятливі умови для плідної праці учнів, налагодження стосунків між учнями, доброзичливі умови спілкування педагога з учнями, батьками та підвищення в учнів пізнавальної активності. У зв'язку зі змінами пов'язаними з Болонською системою освіти, учень повинен уміти самостійно вчитися, а потім самостійно і творчо працювати. Ці питання вимагають від педагога певної психологічної перебудови, а також психолого-педагогічної готовності до такої праці. Це передбачає суттєвої перебудови діяльності педагога – з простого передавача інформації він повинен перетворитися на активного дослідника, проектувальника, організатора продуктивної навчально-пізнавальної діяльності учнів. Отже, в сучасному суспільстві головний стратегічний напрямок розвитку системи освіти належить розв'язанню проблем розвитку особистості учня та

вчителя. У цих умовах учитель найчастіше виступає організатором усіх видів діяльності учня, а також його помічником. Професійні якості вчителя мають бути спрямовані на діагностику і розвиток діяльності учня.

Беручи до уваги Національну доктрину розвитку освіти України в ХХІ столітті, нові соціальні та культурні цінності, які обумовлюють виникнення нових тенденцій у змісті, форм і методів професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, активізувалися і дослідження у цих напрямках. Однак питання, пов'язані з формуванням педагогічної рефлексії засобами позааудиторної роботи, не були предметом науково-педагогічного дослідження. Отже, особливої соціальної і педагогічної значущості набуває питання про реальний і необхідний рівень рефлексії у майбутнього педагога при виконанні своїх соціальних обов'язків.

Мета статті полягає в тому, щоб виявити основні визначення поняття «компетентність» та «професійна компетентність» сучасного вчителя.

Вітчизняна педагогіка вже має деякі напрацювання в цьому напрямі: вивчення компетентності вчителя. Цією проблемою займаються такі вчені, як С.Гончаренко (тлумачить компетенцію як явище), І.Тараненко (говорить про компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), А.Василюк (розробляє сучасні підходи до компетентності вчителів у Польщі), К.Корсак (займається цивілізаційною компетентністю), І.Ящук (життєва компетентність особистості), В.Ковальчук (соціальна компетентність вчителя), О.Овчарук (європейські підходи до проблеми компетентності), А.Михайличенко, В.Аніщенко (професійна підготовка на основі стандарту компетентності) та інші.

Як зазначають А.Михайличенко та В.Аніщенко у праці «Професійна підготовка на основі стандарту компетентності», поняття «компетентність» означає не тільки професійні знання, навички й досвід у певній спеціальності, а й ставлення до справи, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для досягнення необхідного результату на конкретному робочому місці в даній робочій обстановці.

Компетентність - це реальна здатність, добитися мети чи результату.

Найчастіше поняття «компетентність» використовується в таких державних документах, як стандарти підготовки фахівців різних профілів. З використанням терміна «компетентність» подано вимоги не лише до викладача (вчителя), а й до студента (учня).

Є.Шот обґрунтовує чотири загальні концепції компетентності.

У першій концепції компетенція тлумачиться як поведінка або дія, тому розуміння компетентності пов'язується з із набуттям людиною вмінь і навичок для певної діяльності, що не має творчого характеру.

У другій концепції вчений розглядає компетентність як володіння знаннями, вміннями та навичками. При цьому людина в кожній своїй професійній дії свідомо робить вибір, досконало роблячи свою діяльність. Суть концепції полягає в тому, що людина послуговується різноманітністю своїх знань та навичок для визначення: яку саме діяльність здійснювати і як проходитиме цей процес.

За третьою концепцією компетентність виступає як ступінь або рівень здібностей, що вважається достатнім.

У четвертій концепції компетентність визначається як властивість або спосіб буття людини.

Т.Волобуєва під компетенцією розуміє складну інтегративну якість особистості, що сприяє готовності здійснювати деяку діяльність, причому мова йде не про окремі знання або уміння і навіть не про сукупність окремих видів діяльності, а про властивість, яка дає можливість людині здійснювати діяльність цілісно [2].

О.Олексюк розглядає професійну компетентність учителя як володіння знаннями, вміннями та нормативами, необхідними для виконання професійних обов'язків, психологічними якостями, а також як реальну професійну діяльність відповідно до еталонів та норм. В свою чергу Б.Жебровський під професійною компетенцією вчителя розглядає систему знань, умінь, особистісних якостей, адекватні структурі та змістові його діяльності [1].

В.Кальней та С.Шишов розглядають компетенцію як здатність діяти на основі отриманих знань. Відповідно до цього підходу О.Онаць виділяє два підходи до формування компетентності майбутніх вчителів: змістовий – розширення кола загальних і спеціальних знань та діяльнісний – удосконалення вмінь, навичок та особистісних якостей, що дають змогу досягти успіху в професійній діяльності [5].

Г.Селевко вважає, що компетенція це інтегральна якість особистості, яка проявляється в здібності, яка основана на знаннях та досвіді, які були здобуті в процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну участь у діяльності [6].

Г.Ларионова розглядає компетентність як професійно-педагогічну якість і розуміє під цим «системне поняття, яке визначає об'єм компетенцій, коло повноважень у сфері діяльності. У вузькому понятті – коло питань, у яких суб'єкт володіє знаннями, досвідом, сукупність яких відображає статус і кваліфікацію, а також деякі особистісні, індивідуальні особливості, які забезпечують можливості реалізації певної діяльності» [4].

Компетенція розглядалася в різних аспектах у працях В.Адольфа, Ш.Амонашвілі, І.Ареф'єва, В.Бондаря, С.Висоцької, М.Коломійця, Н.Кузьміної, В.Лозової, А.Маркової, А.Орлова, В.Пилипівського, В.Синенка, М.Чошанова, О.Шияна та ін.

На думку В.Адольфа, компетентний педагог - це такий фахівець, який володіє ґрунтовними знаннями з будь-якого предмета шкільного курсу навчання.

Ш.Амонашвілі розглядає педагогічну діяльність особистості вчителя як творчий процес, у результаті якого виникає нове творче досягнення, яке не міститься у вихідних умовах.

А.Бондар вважає, що компетентний учитель організовує педагогічну діяльність так, щоб вона була спрямована на отримання усвідомленого результату (вчитель має постійно уявляти, формулювати, очікувати комплексний результат педагогічної діяльності).

На думку С.Висоцької, професійна компетентність є метою підготовки вчителя у ВНЗ і її характеристика така: під час цілісного підходу до формування особистості вчителя

компетентність професіонала становить систему знань й умінь, володіння загальними і спеціальними засобами діяльності, здатність і потребу в удосконалюванні своєї роботи, гнучкість до змін, нестандартність мислення.

М. Коломієць розглядає психолого-педагогічну компетентність вчителя як сукупність знань, умінь, навичок, які потрібні для успішного виконання його функцій щодо навчання, виховання, розвитку особистості дитини.

Н. Кузьміна вважає критеріями високопродуктивної (компетентної) педагогічної діяльності способи навчання самоосвіти, самоорганізації, самоконтролю, способи пізнання вчителем себе, учнів, колег.

А. Маркова розглядає дві сфери професійної компетентності: мотиваційну й операційну. Кожна з них містить різноманітні психологічні показники, що дають можливість визначити групи критеріїв компетентності (об'єктивні і суб'єктивні, результативні і процесуальні, нормативні та індивідуально-варіативні, наявного рівня і прогностичні, професійної відданості і творчості, соціальної активності, конкурентоздатності і професійної прихильності, якісні і кількісні).

А. Орлов у теорії і практиці професійної діяльності вчителя і педагогічної освіти виділяє основні компоненти професійно-педагогічної компетентності: етичні установки вчителя, система психолого-педагогічних знань, система знань у сфері свого предмета, загальна ерудиція, засоби розумових і практичних дій, професійноособистісні якості.

Аналізуючи праці В. Лилипівського можна зробити висновок, що професійно компетентними педагогами він вважає винятково позитивно налаштованих (змотивованих) людей з нестандартними, творчими підходами до педагогічного процесу.

Найбільш суттєвою ознакою досліджень В. Синенка є трактування поняття професійна компетентність вчителя як інтегрування відповідного рівня його професійних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, що виявляються в результаті діяльності (рівень вихованості й освіченості учнів). В. Синенко робить висновок про те, що професійна компетентність учителя становить високий рівень його психолого-педагогічних і

науково-предметних знань та вмій у поєднанні з відповідним культурно-моральним образом, що забезпечу на практиці соціально затребувану підготовку молодого покоління до життя.

На думку М.Чошанова, компетентність займає проміжну позицію між виконуванистю і досконалістю.

О.Шиян доводить, що рівень професійної компетентності фахівця в будь-якій сфері діяльності залежить від його здатності розвивати творчий потенціал і продуктивно самовдосконалюватися [3].

Детально проаналізувавши поняття «компетентність», які подають вчені, ми вивели свою трактовку поняття «компетентність» - високий рівень психолого – педагогічних та науково предметних знань, високий творчий потенціал та вміння постійно самовдосконалюватись.

Література

1. К.Відніс–Трофименко Школа молодого вчителя. – К., 2005. – С.5-32.
2. Т.Волобуєва Оновлення змісту професійної компетентності педагогічних кадрів //Рідна школа. – 2006. - №3. – С.34-38
3. Б.Жебровський, Л. Ващенко Професійна етика вчителя: час і вимоги. – К., 2000. – С.13.
4. Г.Ларионова Компетенции в профессиональной подготовке студентов вуза: Монография Челябинск, 2004.
5. О.Онаць Практика формування професійної компетентності молодого вчителя //Шлях до освіти. – 2005. - №3. – С.34-38.
6. А.Присяжная Прогностическая компетентность преподавателей и обучаемых. //Педагогика – 2005. - №5. – С.71-78.

Н.В.Пономаренко

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ГОТОВНІСТЬ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ” В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В данной статье рассматриваются разные подходы к определению понятия, готовность к самореализации” в профессиональной деятельности и была сделана попытка дать определение этого понятия.